

ریاضیات خنایم

www.ketab.ir

انتشارات شمشاد

رباعیات خیام

خیام، عمر بن ابراهیم، ۴۳۲-۵۱۷ ق.
Khayyam, Omarebn Ebrahim

رباعیات

رباعیات خیام / (عمر بن ابراهیم خیام)، خطاط
سیدجمال هاشمی کیا، سیدخلیل حسینی عطار،
مشهد: نشر شمشاد، ۱۳۹۵.

۱۶۸ ص. وزیری.
۹-۶-۹۵۹۸۰-۶۰۰-۹۷۸

فنی

شعر فارسی - قرن ۵ ق.

Persian poetry - ۱۱ th century

هاشمی کیا، سیدجمال، ۱۳۳۹ - خوشنویس
حسینی عطار، سیدخلیل، ۱۳۴۱ - تصحیح

ت ۹۵ - PIR ۴۶۲۵

۸ فا ۲۳

۴۴۰۶۹۱۰

سرشناسنامه

عنوان قراردادی

عنوان و نام پدیدآورنده

مشترک نشر

موضوعات ظاهری

سازگار

روش فهرست نویسی

موضوع

موضوع

شناسه افزوده

شناسه افزوده

رده بندی کنگره

رده بندی دیویی

شماره کتاب شناسی ملی

رباعیات خیام

به خط: سیدجمال هاشمی کیا

تصحیح و مقدمه: سیدخلیل حسینی عطار

ویرایش: نفیسه محمدزاده

چاپ و لیتوگرافی: چاپ آسمان

چاپ اول: ۱۳۹۵ - ۱۰۰۰ نسخه وزیری

قیمت: ۳۹۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۵۹۸۰-۶۰۰-۹۷۸

مشهد، میدان تقی آباد، ابتدای خیابان دانشگاه، کتاب آبان

تلفن ۲۸۴۳۳۱۵۷ - ۰۵۱

تهران، خیابان انقلاب، خیابان فخر رازی، کوی فاتحی داریان، پلاک ۲.

واحد ۱۰، انتشارات آبان، تلفن: ۰۲۱۶۶۹۵۵۰۱۲ - نمابر: ۰۲۱۶۶۴۰۱۶۴۳

کلیه حقوق برای نشر شمشاد محفوظ است.

خیام

ولادت ۱۰۳۸/۴۲۹ یا ۱۰۴۸/۴۴۰

وفات ۱۱۲۳/۵۱۷ یا ۱۱۳۲/۵۲۶

خیام نامی پرآوازه است و این آوازه از ترانه‌های اوست. موج این آشنایی با ترجمه‌ی زیبا - و البته آزاد - ترانه‌های او از سوی فیتزجرالد آغاز شد و به سراسر جهان گسترش یافت، سپس سرعت به کرانه‌های سرزمین خود باز آمد.

سرخیام معروف‌ترین شاعر ایران در مغرب‌زمین است. ترانه‌های او به زبان‌های مختلف ترجمه شده است. «استاد نفیسی در خطابه‌ها گفته‌اند آنچه تاکنون تحقیق کرده‌ام خیام ۳۲ بار به زبان انگلیسی، ۶ بار به زبان فرانسه، ۱۱ بار به زبان اردو، ۱۲ بار به زبان آلمانی، ۱۰ بار به زبان عربی، ۵ بار به زبان ایتالیایی، ۴ بار به زبان ترکی، و روسی، ۲ بار به زبان دانمارکی و سوئدی و ارمنی ترجمه شده است. ترجمه‌ی فیتزجرالد تا سال ۱۹۲۵ یکصد و سی و نه مرتبه به چاپ رسیده است.»

(همان) با این همه هنوز زندگی او در هاله‌ی از ابهام قرار دارد. «چیزی جز این از زندگانی او نمی‌دانیم که در نزدیکی نیشابو به دنیا آمده و بیشتر عمر خود را در این شهر گذرانید» و در همین محل نیز از دنیا رفته است. آرامگاه او در این شهر است و مردم از دور و نزدیک به زیارت آن می‌شتابند. در [سال‌های] ۶-۴۷۵/۱۰۷۴ در ریاضیات مشهور بود و ملک‌شاه از او برای

اصلاح تقویم دعوت کرد. این تقویم که به تقویم جلالی معروف است هنوز در ایران رایج است. (نصر، ۱۳۵۹: ۴۲۵)

از خیام به نام حکیم عمر خیام یاد می‌شود. «به‌طوری که از صریح گفته‌های خود او و نوشته‌های معاصرانش درباره‌ی او معلوم می‌شود او مردی حکیم و وارسته‌ای متعهد بوده است.» (همای، ۱۳۹۴: ۴) اما همان‌گونه که گفته شد، آوازه‌ی او به سبک‌ترانه‌های اوست و چرا خیام برای بیان افکار خویش وزن و قالب رباعی را برگزید؟ پاسخ به این پرسش ما را به دنیای این شاعر نزدیک‌تر می‌کند.

«بدون سبک برای سیر و بیان این‌گونه معانی ساده و در عین حال مملو از شور و هیجان هیچ قالبی مناسب‌تر از رباعی نمی‌توانست بیاید» (زرین کوب، ۱۳۷۸: ۱۳۵) به‌ویژه آن که سبک خیام، ترانه‌های او از مایات دیگران متمایز می‌کند و در ترانه‌ها به‌ترمی‌توان او را تشخیص داد. «مزیت این رباعی‌ها سادگی و روانی آنهاست. در هر یک از آنها اثری از زبان متکلف قصیده‌گویان و از استعارات و مبالغاتی که معمول تعزلات و قصاید گویان عصر است دیده نمی‌شود. در سراسر آنها بوی صدق و صفا شنیده می‌شود. صدق و صفایی که ریاورزی و پرده‌پوشی نمی‌کند و هرچه را به حس عقل خود درمی‌یابد بدون بیم و هراس و بی هیچ روی و ریا بیان می‌کند. فکر روشن و درخشانی در قالب بیان ساده و

بی‌پیرایه‌ی او می‌درخشد و چنان از هر گونه تقلید و تکلف خالی است که انسان بی‌آنکه لحظه‌ای در سطح لفظ و ظاهر توقف نماید به غور باطن می‌برد و به فکر و تأمل وا می‌دارد و تحت تأثیر قرار می‌دهد. اینهاست که بیان خیامی، عالی‌ترین و کامل‌ترین نشانه‌ی هنرمندی و شاعری را همراه دارد.» (همان)

خوش‌باشی، شادخواری، بی‌وفایی دنیا، اغتنام فرصت، شتاب قلبه‌ی عمر، اسرار اجل، مرگ اندیشی و ... که در رباعیات اوست و برخی از آن‌ها به اندیشه‌های منفی یاد می‌شود، در اندیشه‌ی خیام به دلیلی بزرگ بدل می‌شود:

آن مایه ز دنیا که خوری یا یویی معذوری اگر در طلبش می‌کوشی
باقی همه رایگان نیرزد، هشدار
«از این فکر منفی نتیجه‌ی مثبتی گرفته و تصور می‌کند که
فزون طلبی و زیاده‌جویی؛ رنج روان و کسرتن است. دل
به داشته و موجود، خرسند باید داشت و از مرخت جوانی که
روزگار شادابی آن کم است بری باید چید و از ایام کامیابی که
گرفت.» (فروزانفر، ۱۳۸۰: ۳۶۶) هم از این روست که
بیش از همه «از سرنوشت ناگزیر آدمی در جهان که مرگ و
نابودی است تلخ کام و دل آزرده است و سودازده و شوریده،
بایداری و جاودانگی را می‌جوید.» (کزازی، ۱۳۸۴: ۱۲۴) و
با خوش‌باشی، و ... «می‌خواهد بار زندگی را سبک کند.»

(اسلامی ندوشن، ۱۳۹۲ : ۲۵۲) و این راز مقبولیت و توجه به
ترانه‌های حکیم عمر خیام است.

رباعیات خیام نخستین بار در سال ۱۳۲۰ از سوی محمدعلی
فروغی و دکتر قاسم غنی تصحیح و انتشار یافت. این نسخه
بارها و از سوی ناشران مختلف تجدید چاپ شد. کتاب پیش‌رو،
وب‌لگسی نو از تصحیح آن اساتید فقید است. در این ویرایش
تلاش شد، رسم الخط رباعیات، به املائی امروزی‌تری فارسی
نزدیک بود تا خوانش آن را برای عموم آسان کند. در این کار
به سه نکته‌ی مهم توجه بیشتری شده است:

۱) اجزایی که پیش از نویسی، خواندن آنها را دشوار می‌سازد،
جدا نوشته شود.

۲) تا آنجایی که خصوصیات خط را رسم راه می‌دهد، صورت
مکتوب با ملفوظ مطابقت نام داشته باشد.

۳) اجزای هر واحد صرفی، از آنجا که به منزله‌ی یک کلمه
است متصل (پیوسته) یا بسیار نزدیک به هم نوشته شود.

مانند: جوانمرد، کدامیک، هیچکدام؛ با اینهمه/ این همه

و ...

با این همه از دانش خود شرمم یاد / گر مرتبه‌ای و رای مستی دادم

بهار ۱۳۹۵
سیدخلیل حسینی عطار